

ASPECTS CONCERNING THE RETROACTIVITY OF THE Milder CRIMINAL LAW OR CONTRAVENTION LAW

Lucreția Dogaru

Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The rule regarding the temporal application of the law is that of the activity, according to which the legal provisions enshrined in the normative acts, causes legal effects throughout their activity or force. So, the law in force does not apply retroactively (ex post facto) and also the law does not remain in force after the abrogation. The article 15, paragraph 2 of the Romanian Constitution, provides that the law shall only act for the future, except for the milder criminal or contravention law. However, the Romanian legislator established some exceptions that are recognized and accepted in the jurisprudential and doctrinal framework.

The retroactivity of the milder criminal law (lex mitior) or of the contravention law is such an exception. The application or activity of the milder criminal law or of the contravention law finds reason in the humanist thinking of the legislator and it has a constitutional basis. In the present paper, we will analyze this principle, which is structured around the reason why the Romanian legislator chose to deviate from the principle of law activity. A verifiable explanation would be that the milder criminal or contravention law may be applied retroactively without damaging the interests of other. Of course, this is impossible in the case of civil law, which implies the existence of particular interests that are always in competition.

Keywords: law enforcement, law in force, retroactivity, milder criminal law, temporal action.

1. Precizări introductive

Forța normei juridice se manifestă în perioada vigoării sale, respectiv, între momentul intrării în vigoare a actului normativ în care aceasta este cuprinsă și momentul ieșirii lui din vigoare. Așadar, norma de drept produce efecte sau consecințe juridice doar între aceste două momente, consecințe care sunt strict legate de vigoarea legii. Cu alte cuvinte, dispozițiile normative sunt incidente numai acelor fapte sociale ce se petrec în intervalul de timp cât este în vigoare actul normativ ce le conține. Acest interval de timp este numit durată sau temporalitate.

Una din particularitățile normei juridice sub aspectul temporalității, este dată de faptul că forța sa juridică nu se diminuează și nu se alterează în limitele duratei sale, adică pe perioada cât este în vigoare. Iar, posibilitatea ca norma juridică să nu mai aibă aplicabilitate, nu se datorează lipsei sale de vigoare ci poate fi consecința unor factori exteriori ei.

Dispozițiile cuprinse în norme juridice prescriu modele comportamentale pentru faptele sociale viitoare, astfel că acestea privesc, în general, viitorul factual. Dispozițiile juridice, fiind comandamente destinate modelării conduitei umane, acestea obligă, permit sau interzic destinatarilor lor anumite modele de comportament ce se manifestă în condițiile indicate. Conduitele prescrise nu pot fi ignorate, iar destinatarii dispozițiilor unui act normativ în vigoare nu pot fi exonerati de răspundere juridică invocând motive care i-ar fi putut împiedica să le cunoască prevederile acestora.

Stabilirea momentelor intrării și a ieșirii din vigoare a unei norme juridice are o importanță practică, deoarece numai în intervalul acestora norma juridică are validitate. Orice act normativ devine obligatoriu din momentul intrării sale în vigoare, dispozițiile lui putând fi

aplicate în mod continuu și constant, cu aceeași forță juridică, până la data ieșirii din vigoare¹.

Intrarea în vigoare a actelor normative presupune aducerea lor la cunoștința publică a destinatarilor ce sunt ținuți să le respecte conținutul. Publicitatea actelor normative este o necesitate impusă de faptul că drepturile și obligațiile prescrise constituie un model de conduită obligatoriu, un comandament comportamental ce trebuie cunoscut de către destinatarul său. Prezumția de cunoaștere a dispoziției juridice are caracter general-valabil pentru toate categoriile de norme juridice cuprinse în orice fel de acte normative, necunoașterea neputând fi invocată în nici o circumstanță. Publicitatea, este consecința unei proceduri obligatorii și se face prin publicarea actului respectiv în publicații speciale².

În teoria dreptului și în practica judiciară, s-au cristalizat trei reguli în funcție de care se stabilește momentul intrării în vigoare a unei norme juridice, adică începutul temporaral vigorii sale.³ În conformitate cu Constituția României revizuită în 2003 (art.78), „Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării ei sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei”, iar Ordonanțele de Urgență, potrivit art. 115 alin (5), intră în vigoare după publicarea lor în Monitorul Oficial. Legea privind tehnica elaborării actelor normative⁴, dispune (în art. 12), că celelalte acte normative emise de Guvern în baza unei legi speciale de abilitare, intră în vigoare la 3 zile de la data publicării lor sau la o dată ulterioară expres prevăzută.

Astfel cum am precizat anterior, din momentul publicării actului normativ, se prezumă că destinatarul său îi cunosc conținutul, sensurile și semnificațiile sale, astfel încât din acel moment nimeni nu mai poate invoca necunoașterea lui în apărarea sa (în virtutea principiului de drept roman, *nemo censetur ignorare legem*)⁵.

Încetarea acțiunii normelor juridice sau ieșirea lor din vigoare are loc prin următoarele modalități: prin ajungerea la termen a actului normativ temporar, a celui cu durată de activitate stabilită în cuprinsul său; prin căderea în desuetudine, ca urmare a perimării relațiilor sociale reglementate și prin abrogare, care este modalitatea cea mai frecventă și mai importantă de ieșire din vigoare a normei juridice. Operă a autorului actului normativ, abrogarea reprezintă actul de voință al acestuia (conform principiului *cujus est condere legem ejus est abrogare*), prin care se scoate din vigoare actul normativ, total sau parțial, o dată cu intrarea în vigoare a unui alt act normativ ce devine astfel contradictoriu (*actus contrarius*). Abrogarea poate fi expresă sau tacită, și operează pentru viitor (*ex nunc*), prin excluderea normelor vechi printr-un act normativ cu aceeași poziție sau cu o poziție superioară în ierarhia normelor juridice.⁶

2. Principiile activității temporale. Excepții

¹ Nu timpul normei juridice definește durata acesteia ci durata normei juridice este expresia concretă a timpului; pentru detalii, **Popa, N., Teoria generală a dreptului**, ediția 5, Editura C. H. Beck, București, 2014, pp. 152 și urm.

² Potrivit art. 11 din Legea nr. 24/2000, republicată, legile și celelalte acte normative adoptate de Parlament, hotărârile și ordonanțele Guvernului, deciziile primului-ministru, actele normative ale autorităților administrative autonome, ordinele, instrucțiunile și alte acte normative emise de organele administrației publice centrale de specialitate se publică în Monitorul Oficial al României.

³ **Dogaru, L., Mihai, Gh., Norma juridică și interpretarea ei**, Editura Universul Juridic, București, 2017, pp. 135-136.

⁴ Legea nr. 24 din 27 martie 2000, republicată în temeiul art. II din Legea nr.60/2010, în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 260 din 21 aprilie 2010.

⁵ Cu referire la implicațiile utilizării acestui sistem, a se vedea, **Dogaru, I., Dănișor, Gh., Dănișor, D., C., Teoria generală a dreptului**, ediția 2, C. H. Beck, București, 2008, pp. 391;

⁶ În legătură cu abrogarea, unii autori, evidențiază funcțiile acesteia, funcții ce privesc: rostul ei de armonizare a legislației: de înlăturare a textelor de conflict între actul nou și cel vechi; de înlăturare a eventualelor paralelisme în legislație; de înlăturare a discrepanțelor și necorelărilor; de contribuție la degrevarea fondului legislativ de anumite acte normative devenite desuete, prin lipsa unei cerințe de aplicare, ca urmare a schimbărilor petrecute în societate; a se vedea, **Mrejeru, I., Tehnica legislativă**, Editura Academiei, București, 1979, pp. 126.

Regula în materia aplicării temporale a dreptului este aceea a activității, potrivit căreia dispozițiile cuprinse în actele normative produc efecte juridice pe toată perioada activității sau vigoriei lor⁷. Potrivit acestei reguli, dreptul în vigoare nu retroactivează și nu ultraactivează.

Astfel se conturează trei principii sau reguli de bază ce cârmuiesc acțiunea temporală a legii, respectiv: principiul activității, principiul neretroactivității și principiul neultraactivității. Principiul activității, presupune că norma juridică activează, adică produce consecințe juridice pe perioada duratei sau vigoriei sale, adică numai pentru viitor. Aceasta înseamnă aplicarea imediată, directă și în mod continuu a normei de drept aflată în vigoare. Este un principiu cu valoare constituțională, instituit inițial prin Constituția română din anul 1991, care a stipulat în sensul că „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile”, prevedere care ulterior revizuirii din anul 2003 s-a lărgit, astfel că potrivit art. 15 alin. (2) „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”. În susținerea acestui principiu stipulează și art. 6 alin. (1) din noul Cod Civil român: „legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare. Aceasta nu are putere retroactivă”, fiind formulat astfel în mod expres, principiul neretroactivității legii civile care asigură stabilitatea dreptului legal câștigat⁸, previne abuzul de drept prin modificarea actelor normative, asigură legitimitatea legii și deopotrivă recunoașterea sa ca obligatorie și justă.

Rezultă din aceste prevederi legale că, viitorul actului normativ se cuprinde „de la data...” și se referă la toate faptele ce cad sub incidența sa începând cu respectiva dată; totodată, nici un organ al administrației publice nu poate emite acte normative cu efect retroactiv și nici un organ judiciar nu poate aplica retroactiv o lege în soluționarea cauzei date.

Tot în spiritul principiului activității dar și a legalității incriminării, dispune și art. 3 din noul Cod penal român, text care impune regula activității în materie de aplicare a legii penale sub aspectul factorului temporal. Astfel, din momentul intrării în vigoare, dispoziția penală activează permanent, continuu și fără excepții, până la data încetării activității sale. Încetarea activității normative poate fi definitivă (prin ieșirea din vigoare a legii penale) sau poate fi temporară (prin suspendarea aplicării legii penale). Întrucât legea penală în vigoare este considerată cea mai corespunzătoare în raport de specificul nevoilor societății la un moment dat, cea mai indicată și susținută totodată prin forța coercitivă a statului, se impune obligativitatea respectării sale de la data intrării în vigoare, dată de la care este incidentă tuturor situațiilor ce cad sub prevederile sale imperative. Astfel cum se face referire în cuprinsul art. 3 din Codul Penal, legiuitorul vizează aplicarea legii penale în raport de toate faptele penale comise în timpul activității sau vigoriei sale.

Sub aspectul temporalității normei de drept, este valorificat principiul neultraactivității și principiul neretroactivității legii noi. Potrivit principiului neultraactivității legii, dispozițiile unui act normativ nu mai generează consecințe juridice ulterior datei ieșirii lui din vigoare. Pe de altă parte, principiul neretroactivității legii presupune că dispozițiile unui act normativ nu sunt incidente raporturilor juridice constituite înainte de data intrării sale în vigoare, ele producând consecințe juridice doar pentru faptele și actele ce se petrec ulterior acelei date. Așadar, trecutul juridic este desemnat de momentul datei intrării în vigoare, prezentul juridic

⁷ Popescu, S., & colectiv autori, *Teoria generală a dreptului*, Editura Pro Universitaria, București, 2016, pp.219-221.

⁸ Potrivit tezei drepturilor câștigate este interzisă aplicarea legii noi în legătură cu raporturile juridice ce s-au născut și a căror efecte s-au consumat anterior modificării legii; în acest sens amintim art. 3 din Legea nr. 71/2011, privind aplicarea normelor Codului civil, care statuează în sensul că actele și faptele juridice încheiate sau, după caz, produse ori săvârșite înainte de intrarea în vigoare a acestui act normativ nu pot genera alte efecte juridice decât cele prevăzute de legea în vigoare la data încheierii, a producerii ori a comiterii lor.

este cel al vigoriei normei juridice, iar viitorul juridic este marcat de momentul intrării în vigoare.

Necesitățile practice dar și de politică legislativă determină admiterea unor excepții de la principiul neretroactivității, amintind în acest context: retroactivitatea expresă, retroactivitatea legilor interpretative și retroactivitatea legii penale sau contravenționale mai favorabile. Retroactivitatea expresă, există atunci când actul normativ prevede în mod expres că dispozițiile sale se aplică și unor situații anterioare, măsuri ce trebuie să se dispună în mod prudent și excepțional, fără să tulbure desfășurarea normală deja instituită a relațiilor sociale și să pericliteze drepturile și interesele legitime ale cetățenilor⁹. Legile interpretative sunt retroactive, în măsura în care ele nu introduc reglementări noi și nu le modifică pe cele anterioare, ci doar le explică și le stabilește înțelesul; de aceea este justificată aplicarea lor de la data intrării în vigoare a actului normativ pe care îl interpretează, scopul fiind acela de a lumina înțelesului riguros al textului interpretat¹⁰.

Atunci când, de la comiterea unei fapte penale și până la executarea pedepsei aplicate pentru săvârșirea ei, intervin una sau mai multe legi penale succesive care incriminează fapta respectivă, apare problema extraactivității legii penale. În astfel de situații, sunt incidente următoarele soluții consacrate de legiuitor și recunoscute de doctrină și jurisprudență: aplicarea legii penale mai blânde sau mai favorabile; ultraactivitatea legii penale vechi și retroactivitatea legii penale noi. Sunt consacrate două excepții de ultraactivitate¹¹, ce vizează acele situații în care prevederile unui act normativ, abrogat sau ajuns la termen, pot fi aplicate ulterior; prima se referă la norma penală mai favorabilă care se aplică și după înlocuirea ei cu alta mai severă, iar cealaltă excepție se referă la legea penală temporară ale cărei efecte se extind și după împlinirea termenului de vigoare, fiind incidente faptelor comise dar nesoluționate în timpul vigoriei sale.

În ceea ce privește un alt principiu valorificat în contextul activității legii, și anume principiul aplicării imediate a legii noi, acesta presupune că legea nouă trebuie să se aplice tuturor situațiilor ce apar după intrarea sa în vigoare. În prezent, acest principiu este consacrat în mod expres prin art. 6 alin. (5) Codul civil român¹², în sensul că „dispozițiile legii noi se aplică tuturor actelor și faptelor încheiate sau, după caz, produse ori săvârșite după intrarea sa în vigoare, precum și situațiilor juridice născute după intrarea sa în vigoare”, dar și prin alin. (6) din același articol ce dispune că „dispozițiile legii noi sunt de asemenea aplicabile și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acesteia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, dacă aceste situații juridice subzistă după intrarea în vigoare a legii

⁹ Art. 6 alin. (6) Codul civil român, stabilește în mod expres situațiile în care dispozițiile legii noi sunt aplicabile situațiilor juridice născute anterior intrării sale în vigoare; a se vedea, **Piperea, P., & colectiv autori**, *Noul Cod civil. Note. Corelații. Explicații. Instrumente juridice*, Editura C. H. Beck, București, 2011, pp. 4; *Noul Cod civil - Ad litteram*, actualizat la 20 martie 2013, Editura Universul Juridic, București, 2013.

¹⁰ Cu toate acestea, dispozițiile art.9 alin. (2) din Codul Civil român, prevăd în mod expres, fără echivoc, faptul că norma interpretativă produce efecte numai pentru viitor.

¹¹ Ultraactivitatea se referă la acțiunea unei norme juridice poster abrogării actului normativ în care se află, pentru a-și menține efectele în privința actelor și faptelor petrecute în timp ce era în vigoare; așadar, nu este vorba de acțiunea legii noi asupra unor consecințe juridice produse sub legea veche, ci de continuarea acelor efecte sub legea nouă. În această privință se disting două opinii: aceea că legea veche se aplică drepturilor câștigate, iar legea nouă asupra simplor expectative; a se vedea și opinia lui **Roubier, P.**, în *Le droit transitoire. Les conflits de lois dans le temps*, 2e édition, Dalloz, Paris, 1960.

¹² Deși principiul aplicării imediate a legii noi nu a fost consacrat expres de vechiul Cod civil, acesta a fost recunoscut unanim, ca o consecință firească a principiului neretroactivității legii și a celui potrivit căruia legea trebuie interpretată în sensul în care să se aplicării sale juridice; Argumentele folosite de literatura de specialitate pentru justificarea acestui principiu sunt numeroase; a se vedea, în acest sens: **Căpățînă, O.**, *Tratat de drept civil român. Partea generală*, Vol. I, Editura Academiei, București, 1989, pp. 139.

noi”.

3. Aplicarea legii penale sau contravenționale mai favorabile

Aplicarea legii penale sau contravenționale mai favorabile, își găsește rațiunea în gândirea umanistă a legiuitorului și are teme constituționale, fiind stipulată expres în Constituția României din 2003, art. 15 alin. (2). Cu referire expresă la legea penală mai favorabilă, regula este cuprinsă în art. 5 și 6 din Codul penal¹³, și reflectă concepția modernă a legiuitorului român; ea permite celui ce a comis infracțiunea sub imperiul legii dinaintea datei de a intra în vigoare legea nouă, să i se aplice, dintre cele două reglementări, aceea care îi este mai favorabilă, adică aceea care prevede pedeapsa mai blândă pentru fapta comisă.

Noul Cod penal consacră acest principiu, făcând distincție între aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei și aplicarea dispozițiilor acesteia după judecarea definitivă a cauzei. Cu referire la prima situație, și anume cea vizând aplicarea legii penale mai blânde până la judecarea definitivă a cauzei, legea penală dispune în sensul că, dacă de la săvârșirea faptei penale și până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică *lex mitior*. Situațiile prevăzute de legiuitorul român presupun următoarele: existența unei succesiuni de legi penale între data comiterii faptei și data judecării ei; existența caracterului penal al faptei și în legile penale succesive; existența de diferențe între legile penale succesive cu privire la condițiile răspunderii penale și cele de sancționare. În acele situații în care, în legea penală aflată în vigoare la momentul judecării faptei sau în una dintre legile penale succesive momentului comiterii faptei, *au fost modificate condițiile de incriminare ale faptei penale respective*, legea penală nouă va avea cu referire la acel caz, **caracter de lege de dezincriminare**¹⁴. În sensul textului constituțional, au calitatea de legi penale mai favorabile și legile penale de dezincriminare. În ceea ce privește aplicarea legii penale mai blânde după judecarea definitivă a cauzei, se impun următoarele condiții: existența unei hotărâri definitive de condamnare la o pedeapsă, la o măsură educativă sau la o măsură de siguranță; până la executarea sancțiunilor sus amintite ori stingerea executării lor în baza legii sau chiar după executarea acestor sancțiuni, să fi intrat în vigoare o lege penală nouă care să prevadă sancțiuni mai blânde; pedeapsa aplicată în baza legii vechi să fie mai severă decât cea prevăzută în legea nouă sau să depășească maximumul special prevăzut de legea nouă. Potrivit dispozițiilor art. 6 (alin.1 și alin.7) din Codul penal, atunci când o dispoziție din legea penală nouă se referă la pedepse definitiv aplicate, se va ține seama, în cazul pedepselor executate până la data intrării în vigoare a legii respective, de pedeapsa redusă sau înlocuită.

În concluzie, înfrângerea principiului constituțional al neretroactivității, servește logica unei concepții umaniste în cazuri prevăzute de legea penală. Însă, principiul aplicării legii penale mai favorabile pentru autorul unei fapte penale trebuie privit în raport cu interesul apărării sociale, care nu permite crearea de situații juridice care coboară sub limita minimă de apărare socială a oricăreia dintre legile penale succesive.

BIBLIOGRAPHY

¹³Codul Penal român, Legea nr.286/2009, publicată în M. Of.nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014; **Mitrache, C., Mitrache, C.,** *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014; **Pascu, I., Dobrinou, V., ș.a.,** *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, vol. I, ed. a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2014; **Antoniou, G., Toader, T.,**(coord.), *Explicațiile noului Cod penal*, Vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015.

¹⁴Potrivit art. 4 din Codul penal român.

1. **Antoniou, G., Toader, T., &colectiv autori**, *Explicațiile noului Cod penal*, Vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015;
2. **Căpățînă, O.**, *Tratat de drept civilromân. Partea generală*, Vol. I, Editura Academiei, București, 1989;
3. **Dogaru, I., Dănișor, Gh., Dănișor, D., C.**, *Teoria generală a dreptului*, ediția 2, C. H. Beck, București, 2008;
4. **Dogaru, L., Mihai, Gh.**, *Norma juridică și interpretarea ei*, Editura Universul Juridic, București, 2017;
5. **Mitrache, C., Mitrache, C.**, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
6. **Pascu, I., Dobrinoiu, V., &colectiv autori**, *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, vol. I, ed. a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2014;
7. **Piperea, P., &colectiv autori**, *Noul Cod civil. Note. Corelații. Explicații. Instrumente juridice*, Editura C. H. Beck, București, 2011;
8. **Popa, N.**, *Teoria generală a dreptului*, ediția 5, Editura C. H. Beck, București, 2014;
9. **Popescu, S., &colectiv autori**, *Teoria generală a dreptului*, Editura Pro Universitaria, București, 2016;
10. **Roubier, P.**, *Le droit transitoire. Les conflits de lois dans le temps*, 2e édition, Dalloz, Paris, 1960.